

„Nedolnozemský“ Čabän

PETER MIČKO

*Katedra histórie, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela
v Banskej Bystrici*

DOI: <https://doi.org/10.24040/ahn.2024.27.01.05-09>

Býva nepísaným pravidlom, že osobnosť a charakter človeka sa nezmažeľne zapíše aj do jeho pracovnej činnosti. Táto rovnica určite platí aj pre kolegu a priateľa Miroslava Kmeťa. Svedomitosť a poctivosť, ktorou sa riadi v bežnom živote, sa výrazne pretavuje aj do jeho práce historika a pedagóga.

Prvé stretnutie s prof. M. Kmeťom som absolvoval ako študent histórie a slovenského jazyka štvrtého ročníka vtedy ešte FHV UMB. Bolo to stretnutie na pôde gymnázia Andreja Sládkoviča v Banskej Bystrici. V rámci absolvovania pedagogickej praxe som získaval skúsenosti s výukou gymnaziálnych študentov. Od svojich starších spolužiakov som už síce mal informácie, že dejepis na „GAS-ku“ učí veľmi dobrý učiteľ, ale pri množstve iných vysokoškolských povinností som predmetnej informácii nevenoval veľkú pozornosť. Až moja prvá účasť na hodine dejepisu ma presvedčila, že výklad učebnej látky môže byť naozaj pútavý a zaujímavý. Ten, kto na svojich hodinách zaujal výkladom histórie svojich študentov, bol práve gymnaziálny profesor M. Kmeť a ja som mal to šťastie, že mi práve on odovzdával svoje praktické skúsenosti a rady do mojej budúcej pedagogickej praxe.

Vtedy som ešte netušil, že naše cesty sa opäť pretnú o pár rokov neskôr. S odstupom niekoľkých rokov po našom prvom stretnutí, sme sa znova stretli na katedre histórie v Banskej Bystrici a stali sa z nás kolegovia a postupne aj, dovoľm si tvrdiť, výborní priatelia. Veľmi rýchlo sme našli spoločnú reč a vďaka jeho úžasnému rozhl'adu v historických témach aj spoločné pracovné zameranie. Postupne som sa dozvedel, že dôležitým miestom pre Mirovu ďalšiu profesionálnu kariéru a srdcovou témou jeho historického výskumu sa stala Dolná zem a hlavne Békešská Čaba, kde strávil štyri roky na gymnáziu ako učiteľ slovenského jazyka. Jednou z hlavných tém našich rozhovorov tak postupne bola problematika dolnozemských Slovákov. Práve téma dolnozemských Slovákov sa stala celoživotnou pracovnou vášňou a partnerkou M. Kmeťa. Uvedenou historickou otázkou sa zaoberali viacerí autori, ktorí priniesli dôležité informácie k príchodu a následnému životu slovenskej komunity mimo

územia materskej krajiny. M. Kmeť nadviazal a výrazne posunul vpred ďalší výskum k danej problematike. Nesmiernou zanietenosťou hľadal v začiatkoch svojej vedeckej činnosti priamo v centre diania odpovede na otázky spoločenských, hospodárskych a sociálnych procesov, ktoré sa na území Slovenska odohrávali na prelome 17. a 18. storočia, a ktorých dôsledkom sa stala rozsiahla migrácia príslušníkov slovenského etnika na tzv. Dolnú zem (Alföld), a to v súvislosti s ukončením osmanskej nadvlády v južnom Uhorsku. Kolonizovanie rozsiahlych priestorov novými osadníkmi podporovali pragmatické záujmy dynastie (štátu) a zemepánov, a to najmä po porážke stavovského povstania Františka II. Rákócziho.

Pod pojmom „Dolná zem“ rozumieme v širšom zmysle slova rozsiahle územia uhorských stolíc (po roku 1848 žúp) južne od hraníc dnešnej Slovenskej republiky a v užšom zmysle slova územia na juh od pomyselnej čiary Budapešť – Miškovec – Nové Mesto pod Šiatrom. Podstatnou črtou Dolnej zeme bolo vytvorenie pestrej etnickej štruktúry nových osadníkov a sformovanie osobitého modelu kultúry a spôsobu života, charakteristického predovšetkým na poľnohospodárstve založenom životnom cykle v nížinách a len čiastočne v hornatých oblastiach. Pod pojmom dolnozemskí Slováci teda chápeme všetkých Slovákov, ktorí žili (a dodnes žijú) na území dnešného Maďarska, Rumunska, Srbska, Chorvátska a Bulharska.

Práve zložitá problematika dejín dolnozemských Slovákov iniciovala u prof. Miroslava Kmeťa ambíciu spoznať a v konečnom dôsledku priblížiť čitateľskej verejnosti, odbornej alebo laickej, rôzne zákutia života Slovákov na Dolnej zemi, či už išlo o dôležité celospoločenské témy, alebo problematiku každodenného života v jednotlivých lokalitách. Pri spracovaní všetkých aspektov života Slovákov na Dolnej zemi M. Kmeť vychádza predovšetkým z výskumu priamo v teréne a nie z pohľadia vlastnej kancelárie. Niekoľkokrát som spolu s ním absolvoval výskumný pobyt u našich krajanov v Maďarsku, Srbsku, Chorvátsku či Rumunsku a až tam som pochopil fenomén Kmeťovej tvorby, ktorý ho priťahuje ako magnet k Slovákom na Dolnej zemi. Ide predovšetkým o ľudskosť a srdečnosť dolnozemských Slovákov, medzi ktorými sa človek cíti naozaj ako doma. A myslím si, že práve táto srdečnosť je dôležitým momentom pri Mirovej zanietenosti k danej etape našich dejín.

Práve vďaka jeho nesmiernej osobnej aktivite vznikli diela, ktoré dnes tvoria základnú literatúru a, takpovediac, povinnú súčasť poznámkového aparátu každej vedeckej štúdie či monografie o dejinách Dolnej zeme. Spomeňme aspoň tie najviac rezonujúce: *Historiografia dolnozemských Slovákov v 19. storočí*, *Historiografia dolnozemských Slovákov v prvej*

polovici 20. storočia, Na margo dvoch storočí: štúdie zo slovenských dejín 19. a 20. storočia či Na žirnej rovine: Z príbehu Čabäna Michala Žilinského.

Za jeho dominantné a dovoľím si tvrdiť v mnohých smeroch nosné dielo výskumu dejín dolnozemských Slovákov patria tri časti *Krátkych dejín dolnozemských Slovákov*, v ktorých mapuje ich históriu od príchodu a adaptovania sa na Dolnej zemi až po rok 1990. Veľmi výstižne uvedené dielo vo svojej recenzii zhodnotil prof. J. Botlík: „*Na osnove rozvetvených migračných pohybov, historických a sociokultúrnych procesov poskladal obraz z doteraz zhromaždených dejinných faktov, ako aj z reálií každodenného, pospolitého a duchovného života slovenských dolnozemských komunit. Predstavil v ňom galériu čínorodých osobností, no hlavne dynamiku vývinových podôb dolnozemských Slovákov, ktoré sa utvárali v podmienkach multietnického prostredia a menšinového statusu.*“

Prof. PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD. tak patrí napriek vekovej príslušnosti do zrelšej strednej generácie už k bardom slovenskej historiografie, zaoberajúcej sa históriou dolnozemských Slovákov. Jeho početné publikácie, týkajúce sa predovšetkým vývoja slovenských komunit v Maďarsku, Rumunsku a bývalej Juhoslávii, prináležia v rámci svojej tematickej profilácie medzi priekopnícke diela, popisujúce krútnavy života slovenských minorít v zahraničí. Publikačná činnosť prof. Kmeťa, ktorá siaha do 90. rokov uplynulého storočia, obsahuje takmer dve stovky jednotiek charakteru knižných monografií, edícií dokumentov, čítaniek, vedeckých štúdií, odborných a popularizačných článkov zameraných na rozličné aspekty späté s minulosťou dolnozemských Slovákov predovšetkým v období 19. a 20. storočia. Bohaté výsledky jeho činnosti sú spojené s rokmi mravčej práce v štátnych či cirkevných archívoch, matrikách a lúštení drobných písmen dolnozemských novín či časopisov.

Meno profesora Miroslava Kmeťa určite netreba dôkladnejšie predstavovať predovšetkým profesionálnym historikom, ktorí sa zaoberajú dejinami dolnozemských Slovákov. Pri detailnejšom pohľade na osobnosť Miroslava Kmeťa však uvedené vymedzenie vyznieva pomerne stroho. Viac ako tri desaťročia aktívneho pôsobenia v slovenskej historickej, muzeálnej a v neposlednom rade vysokoškolskej obci je toho jasným dôkazom. To je však iba veľmi stručný pohľad na profesionálnu dráhu prof. Kmeťa. Nemôžeme pritom zabúdať na ľudí, ktorí prof. Kmeťa nepoznajú na základe jeho profesionálnych kvalít, ale predovšetkým cez prizmu jeho ľudskosti, ako človeka ochotného komukoľvek a kedykoľvek podať pomocnú ruku. Takisto nemôžeme opomenúť ani množstvo študentov, ktorých práve prof. Kmeť svojím pozitívnym a predovšetkým originálnym spôsobom sprevádzal počas celých piatich rokov ich štúdia na univerzite. Práve originálnym prístupom ku študentom a mimoriadne

príťažlivými spôsobmi výkladu sa mu podarilo vzbudiť ich záujem o históriu a prioritne o dejiny dolnozemsých Slovákov.

Pozrime sa v krátkosti aj na životnú dráhu Miroslava Kmeťa. M. Kmeť sa narodil 26. 5. 1964 v Banskej Bystrici. Základnú a strednú školu absolvoval vo svojom rodisku, kde už ako gymnazista začal inklinovať k histórii. Počas gymnaziálnych štúdií sa postupne začína formovať jeho profesionálne zameranie, ktoré pokračovalo štúdiom na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici v kombinácii slovenský jazyk a literatúra – dejepis. Ako vysokoškolský študent získava prvé „ostrohy“ vo výskume dolnozemsých komunít, čo predurčilo jeho neskorší historický výskum. O erudovanosti mladého absolventa svedčí aj cena dekana, ktorá mu bola udelená pri odovzdávaní vysokoškolského diplomu. Po krátkom zamestnaní v Domove mládeže a absolvovaní vojenskej prezenčnej služby viedli jeho kroky na Slovenské gymnázium do Békešskej Čaby, kde ako pedagóg pôsobil v rokoch 1989 – 1993. Po svojom návrate na Slovensko pracoval na Gymnázii Andreja Sládkoviča v Banskej Bystrici a od roku 2004 až dodnes na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Svoju historickú erudíciu uplatňuje aj ako člen: Slovenskej historickej spoločnosti, Slovensko-maďarskej a Slovensko-rumunskej zmiešanej komisie historikov pri SAV. Je takisto členom viacerých vedeckých a redakčných rád.

Prof. Kmeť sa propagácii dolnozemskej histórie a kultúry dlhodobo venuje aj vo svojej pedagogickej činnosti na Katedre histórie FF UMB v Banskej Bystrici, kde vedie kurz „Dejiny a historiografia zahraničných Slovákov v 19. a 20. storočí“. Ako školiteľ v treťom stupni štúdia v odbore Slovenské dejiny na svojom materskom pracovisku zároveň rozvíja plodnú doktorandskú školu, orientovanú na výskum dolnozemsých reálií. Pod odborným gestorstvom prof. Kmeťa realizovali, resp. realizujú doktorandské štúdium na Katedre histórie FF UMB na „dolnozemské“ témy viacerí študenti. Študentom súčasne odovzdáva aj svoje skúsenosti ako pedagóg na hodinách didaktiky, kde sa snaží správne nasmerovať budúcich učiteľov k výchove našich detí.

Prof. Kmeť okrem vedecko-pedagogického pôsobenia na svojej *alma mater* dlhodobo napomáha rozvoju vedeckého života v ohnisku diania, dolnozemskom prostredí. Okrem jeho obligátnych účastí na konferenciách a odborných podujatiach (najmä v Nadlaku či Békešskej Čabe) pôsobil 13 rokov ako externý pracovník Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku (Békéscsaba, r. 1991 – 2004), kde od roku 2009 pôsobí ako člen a neskôr podpredseda jeho Vedeckej rady. Takisto pôsobil ako externý pracovník Múzea M. Munkácsyho a Referátu pre národnostné menšiny Mestského úradu v Békešskej Čabe. Jeho dlhoročné aktívne pôsobenie v meste nezostalo nepovšimnuté a v roku 2018 získal laureát

ocenenie z príležitosti Dňa národností za mnohostrannú pedagogickú a vedeckovýskumnú činnosť v prospech slovenskej menšiny udelené primátorským úradom a národnostnou samosprávou. Ocenenie za odbornú spoluprácu s MC UMB, odborné garantovanie vzdelávacích aktivít a za mimoriadne cennú vedeckovýskumnú činnosť v oblasti dejín dolnozemských Slovákov získal v roku 2018 aj od vlastnej *alma mater*, kde mu bola udelená cena AGITO PRO MINORICA SLOVACA.

Na „dolnozemskej“ pôde získal taktiež niekoľko ocenení za dlhoročnú prácu, ktorú pre dolnozemské komunity ako „Nedolnozemec“ doposiaľ vykonal. Osobitne môžem spomenúť cenu Ondreja Štefanku za príspevok k rozvoju a propagácii slovenskej literatúry tvorenej v slovenskom zahraničnom svete.

Hovorí sa, že príliš dlhý zoznam publikácií a aktivít býva neraz predzvesťou ich nižšej kvality. V prípade prof. Kmeťa to však v žiadnom prípade neplatí, keďže jeho práce sú vedecky a odborne vyzreté ako dobré víno odležané v kvalitných dubových sudoch a svojho čitateľa si určite nájdu priamo pri degustácii, ale aj s odstupom času.

Pevne však verím, že rozľahlé a úrodné polia Békešskej Čaby, Nadlaku a Vojvodiny zostanú aj naďalej dôležitým medzníkom v jeho živote a tieto „žirne roviny“ budú jeho osobnou, ale aj pracovnou láskou i do budúcnosti a z ich úrodnej černoze vyrastie ešte veľa tvorivých klasov. Však ako sa hovorí: Čože je to šesťdesiatka...